

TURA OYUNU

A Folk Game: "Tura"

Le jeu de pile ou face

Yard. Doç. Dr. Rıdvan ÖZTÜRK*

ÖZET

Çocuk oyunlarımız milli folklorun önemli unsurlarındandır. Folklorumuzun zenginliğine uygun olarak, çocuk oyunlarında da bir zenginlik göze çarpar. Bir çok "tura" oyunu olduğu hâlde, burada tanıtılan oyun diğerlerinden farklı özellik göstermektedir. Konya'nın Sarayönü ilçesinin Kuyulusebil Köyünde tespit edilen bu oyun, kızlar arasında oynanmıştır. Oyun, safhaları itibarıyla "çelik" oyununa benzemektedir.

Anahtar Kelimeler

Tura, çelik, Konya-Kuyulusebil, çocuk oyunları

ABSTRACT

Child plays are one of the most important features of the national folks. There is a wide range richness on child plays according to richness of our national folks. The play named as "tura" in this research, shows different features from the other "tura" plays. It is very common among the girls, determined in Kuyulusebil willage of Sarayönü district in Konya. The play resembles to "çelik" play according to its stages.

Key Words

Tura, çelik, Konya-Kuyulusebil, child plays

Giriş

Oyunlar iyi incelendiğinde, temelinde bir çok sosyal olgunun barındırıldığı bir toplum bilim ansiklopedisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçen zaman ile birlikte bir takım olguların yerini yenilerine bıraktığı veya ortadan kaybolduğu görülmektedir. Bizim burada tanıtacağımız tura oyunu da işte böyle bir özelliği üzerinde taşımaktadır. Anadolu'nun pek çok yerinde bilinen ve hâlen oynanmakta olan çelik oyununun farklı bir şekli olan tura oyunu, artık unutulmuş olup oynanmamaktadır.

Kaynaklarda Tura

Tura kelimesine eski ve yeni sözlüklerde rastlıyoruz. Daha XI. yüzyılda Divanü Lüğati't-Türk'te *tugrag*: "Tuğra, tura. Hakanın mührü, buyrultusu. Oğuzca. Bunu Türkler bilmez. Ben de aslını bilmiyorum." (Divan I,462) şeklinde geçmektedir. Lehçe-i Osmanî'de tura maddesi anlatılır-

ken "tura oyunu" tamlaması verilmiş, ancak açıklayıcı herhangi bir bilgi verilmiştir (Lehçe 389). Yine Osmanlı dönemi sözlüklerinden Lehçetü'l-Lügat'te de "tura ki onunla birine vururlar..." (Şeyhülislam 662) diye verilen açıklama da yeterli bir bilgi vermekten çok uzaktır. Şemseddin Sami de sözlüğünde "tura: Aslı tuğra yahud dura. 1. Oyun oynamakta yani urmakta müstamel örme, mendil ve kuşak vesaire: Tura oyunu oynamak; tura ile urmak 2.Kös ve davul ve trambet gibi şeylere urmağa mahsus ip veya çomak: davul turası. 3. Kamçı,örme kırbaç.. 4. demet, bağ, paket: Bir tura ip / / tam turası: Saçak kenarı" (Kamus 897) açıklamaları verilmiştir. Derleme Sözlüğü'nde de tura'dan bahsedilirken yukarıdaki ifadelerle uygun tanımlamalar yapılmıştır: "tura(IV): Kıvrılarak sıkıştırılmış iplik çilesi; tura (V): 1. Kimi oyunlarda ebeye vurmak için kullanılan düğümlemiş mendil. 2. Düğünler-

* Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

de oynanan bir çeşit oyun.” (Derleme 3993-3994). Türkçe Sözlük’te de tura maddesi farklı açıklanmıştır: “tura 1. Tuğ-
ra 2. Halat gibi örülmüş iplik çilesi 3. Bazı oyunlarda, vurmak için kullanılan mendil 4. Ucu düğümlemiş bir mendil aracılığıyla yanan veya yanılanların ebe tarafından cezalandırıldığı bir tür çocuk oyunu” (Türkçe 2253).

Verilen bilgilerden hareketle turanın ve tura oyununun, belki de tura oyunlarının eskiden beri bilinmekte olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu oyunun basamakları ve kuralları hakkında tabiatı gereği bu sözlüklerde geniş bilginin olması da söz konusu değildir. Yine de bu eski ve yeni sözlüklerdeki bilgiler incelendiğinde, bunlarda bahsedilen turanın, bizim tanıtacağımız turadan farklı olduğu anlaşılmaktadır. Tura ile ilgili geniş bilgiler, tabii olarak oyunlardan bahseden folklorik yayınlarda bulunabilirdi. Ahmet Caferoğlu tarafından hazırlanan ve adından anlaşılacağı üzere Orta Anadolu illerinden yapılan oyun derlemelerini gösteren “Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II, Oyunlar, Tekerlemeler, Yanılmaçlar ve Oyun İstihlakları; Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları” (C) isimli eser, bu konuda en muhtevalı eser olma özelliğini göstermektedir.

Adında tura kelimesinin geçtiği “Kazıklı tura oyunu” (C 45), “Aşıkla tura oyunu” (C 134) gibi bazı tura oyunlarından bahsedilse de, bunlar bizim tanıtacağımız tura oyunundan ayırdırlar. Yine tura ile oynandığı belirtilen “Battı battı oyunu” (C 67), “Kızdı kızdı oyunu” (C 69), “Kuşumun başı oyunu” (C 95), “Kör at kazığı oyunu”, “Bir kör iki kör oyunu” (C 97) gibi oyunlar da tamamen farklı oyunlardır. Bu oyunlardaki tura ile, “Oldukça kıvrak bükülmüş mendil ve buna benzer kumaş parçası” (C 151) kastedilmektedir. ¹

Tarayabildiğimiz diğer (Arsümer, Demircioğlu, Özhan, Tan) kaynaklarda da

konu ile ilgili bir bilgiye rastlayamadık. Bu eserlerde de yine turanın kullanıldığı “eğir oyunu, yedi taş, cicili tavuk, daire top” (Özhan, 13) gibi oyunlardan bahsedilmektedir. Ancak bu oyunlar da bizim tanıtacağımız tura oyunundan tamamen farklıdır. Bundan dolayı, çok az sayıda insanın zihninde kalmış olan bilgilerin unutulup gitmesine gönlümüz razı olmadı. Daha geniş çaplı yapılacak çalışmalara malzeme olması düşüncesiyle, Konya’nın Sarayönü ilçesine bağlı Kuyulusebil Köyünden derlediğimiz tura oyunu ile ilgili bilgileri ve bu çerçevedeki değerlendirmelerimizi burada sunmak istiyoruz.

Oyunun malzemesi

Tura: Oyunun ana malzemesidir. Çelik oyunundaki çeliğin muadilidir. Tura, öküz tımar edili taranırken çıkan kılların tekrar tekrar yıkanıp sıkıştırılması ile elde edilen yumruk büyüklüğündeki kıl yumağıdır.

Mandak: Çelik oyununda da olduğu gibi oyuncuların korumak zorunda oldukları taşdır. Bu taş genellikle iki avuç içi büyüklüğünde olur. Açıkça görülebilecek bir yere, alanın bir ucuna dikilir. Mandakın başındaki oyuncu atılan turanın mandak taşına değmemesini sağlar.

Değnek (çomak): Mandak başındaki oyuncunun elinde olur. Tam bir ölçüsü olmamakla birlikte genellikle elli altmış santim uzunluğunda sağlam bir ağaç dalıdır.

Oyuncular

Tura, bir takım oyunu olup, en az ikişer kişiden oluşan iki takım arasında oynanır. Çelik oyunu hem erkekler hem de kızlar tarafından ayrı ayrı veya karışık olarak oynanabildiği hâlde tura oyunu sadece kızlar arasında oynanır. Bundan dolayı turayı bir kız oyunu olarak nitelendirmek doğru olur. Oyuncuların belli bir yaş sınırlaması olmamasına karşılık, daha çok gençler arasında oynanır.

Oynanışı

Takım başkanı olacak iki kişi diğer oyuncularını seçmek için mandak taşına biraz uzak mesafeden değnek ile “senin, benim” diyerek ölçmeye başlar. Taşa gelindiğinde kimin tarafında bitmişse o başkan ilk oyuncuyu seçme hakkını elde eder. Oyuncular birer birer sırayla seçilir. Bazen böyle sayışma yerine seçicilerden ilk önce “baştan” diyen kişi seçme önceliğini elde eder. Bu da seçimde kullanılan ikinci bir yoldur. Takımlar bu şekilde belirlendikten sonra, sıra oyuna hangi takımın başlayacağına gelir. Eğer aralarında bir anlaşma olmazsa, küçük bir yassı taşın üzerine tükürülerek “yağlı-kuru” belirlenir. Havaya atılan taşın tükürüklü kısmı üste gelirse “yağlı” diyenler, kuru tarafı üste gelirse “kuru” diyenler kazanmış olurlar. Bundan sonra ilk oyuncu mandağın başına geçer ve oyunu başlatır.

Düz bir alanın bir ucuna dikilmiş olan mandağın başına geçen oyuncu turayı, tıpkı çelikte olduğu gibi karşı takımın oyuncularının tutamayacağı şekilde atmaya çalışır. Turanın gelebileceğini hesap ettikleri yere göre karşı takım oyuncuları alana dağılırlar. Atılan turayı elleri ile veya ellerinde bulunan ceket, etek, şapka gibi bir nesneyle tutmaya çalışırlar veya bu nesnelere turanın üzerine atarak onun içinde yere düşmesini sağlarlar. Tura yakalanamazsa, düştüğü yerden alınarak mandak taşına vurmaya için atılır. Mandak başındaki oyuncu ise elindeki değneklerle mandağı korumaya, atılan turayı mümkün mertebe uzağa çelmeye çalışır. Bu çelinen yer ile mandak taşı arası değnekle ölçülür. Her dokuz değnekten sonra “dıkız” denilir ve her “dıkız” da oyunun bir üst basamağına geçiş anlamına gelir. Oyunun bütün basamakları tamamlanmışsa bir “sırık” olur. Tura yakalanmışsa, mandak taşına vurulmuşsa veya mandak taşına bir değnek ölçüsünden daha az yakınlıkta bir yere düşmüşse atan oyuncu

yanar. Yerine aynı takımın yeni bir oyuncusu geçer. Bu şekilde bütün oyuncular saf dışı bırakıldığında, atan takım ile yalalayarak takım yer değiştirir. Yanan oyuncunun yerine gelen oyuncu, oyunun bütün basamaklarını başarı ile geçer de “sırık” yaparsa, yanan oyuncu da yeniden canlanmış olur. Oyun bu şekilde devam eder. Oyuncu sayısı eşit olmadığı zaman fazla olan kişi “haybeci”, “aralıkçı” olur. “Haybeci” hep mandağın yanında durur, atıcı hangi takım ise ondan yana olur.

Basamakları

1. Yumruk: Oyunun ilk basamağı olup, tura yumruğun üzerinde tutulur, hafifçe havalandırıldıktan sonra şamar (avuç içi) vurularak, alanda rakip oyuncuların olmadığı en uzak noktaya atılmaya çalışılır.

2. El: Açık durumdaki elin içindeki tura biraz havaya atılır, yere inerken yine avuç içi ile vurulur. İlk iki basamak oyunun en kolay basamaklarıdır.

3. Bel: Kol bel hizasından vücudun arkasından dolandırılır. Arkaya dolandırılan elin avucuna tura konur. Tura hafifçe havaya atıldıktan sonra, arkadaki kol vücudun önüne getirilerek turaya elin içi ile vurulur.

4. Abıç(ş) arası (aptal): Dizden bükülerek kaldırılan bacağın altından geçirilen elin eçindeki tura havalandırıldıktan sonra yine eski pozisyonuna getirilen aynı el ile vurulur. Üçüncü ve dördüncü basamaklar oyunun en zor basamakları olup, diğer basamaklara göre daha bir ustalık istemektedir.

5. Daş: Oyunun bu basamağında değnek kullanılır. Mandak taşının üstüne konulan turaya değnek ile vurulur. Değnek mandak taşına gelirse veya turaya vurmuyup es geçerse oyuncu yanmış olur ve hakkını kaybeder.

6. Pot: Oyunun bu basamağında tura mandak taşının yakınında bir yere konularak değnek ile vurulur. Beşinci ve altın-

cı basamaklarda değnek yardımı ile tura mümkün merite alanın en uzak noktasına atılmaya çalışılır.

Değerlendirme

Yukarıda ayrıntıları ile tanıtmaya çalıştığımız tura oyununun, adında veya içeriğinde tura olan oyunlardan tamamen farklı olduğu görülmektedir. Konya'nın Sarayönü İlçesinin Kuyulusebil Köyünde geçmişte oynanmakta olan bu oyun artık bölgenin gençleri tarafından bilinmemekte ve dolayısıyla da oynanmamaktadır. Tura oyunu, asıl itibarıyla kızlar arasında oynanmakta imiş. Bunda, kırsal kesimden şehre olan göçlerin oyuncu potansiyeline büyük etkisi olmuştur. Köyün nüfusunun büyük kesimi şehirde yaşamakta olup, köy ile bağlantısı son derece azalmıştır. Bu da, oyunu öğrenme zeminin kaybolmasına yol açmıştır. Elbette unutulmada bu yeterli sebep değildir. Yeni plastik topların ortaya çıkmasıyla birlikte, tura yapımına da gerek kalmadığı muhakkaktır. Zaten, bir hayli zahmetli iş olduğu anlaşılan tura yapımı için gerekli malzemenin kaynağı olan büyük baş hayvancılık da bölgede yok olmak üzeredir.

Bölgede tura oyununun bir benzer şekli olarak çelik oyunu ise hâlen varlığını sürdürmektedir. Esas itibarıyla çelik oyunu daha çok erkekler arasında oynanan bir oyun, tura oyunu ise kızlar arasında oynanan bir oyun olarak kabul edilmektedir. Eskiden çelik oyununda kızlar da oyuncu olarak yer alabilir iken, tura oyunu sadece kızlar tarafından oynanmıştır. Çelik oyunu ile tura oyunu kuralları açısından aynı oyundur diyebiliriz. Anadolu'nun bir çok yerinde farklı şekillerde oynanmakta olan çelik oyununun en teferruatlı şekli Isparta (C 39-40) ve Alanya'dan (Demir 25-31) derlenmiştir. Bu bölgelerdeki çelik oyunları Kuyulusebil'deki çelik oyununa çok benzemektedir. Muhtemeldir ki bu bölgelerde en azından yaşlı insanların hafızalarında bile kalmış olsa, tura oyununa ait bilgiler bulunabilir.

Geleneksel çocuk oyunlarımız içerisinde çelik oyunu ve onun bir yan dalı olan tura oyunu belirgin bir yer tutmaktadır. Bu konu ile ilgili dönemde derinliğine bazı çalışmalar (Demir 23-31) yapılmakta ise de, konunun bütün Anadolu coğrafyasını içine alacak şekilde geniş açılımlı olarak ele alınması gerekmektedir.

NOTLAR

¹Bu oyunlardan daha farklı olarak yine Kuyulusebil ve civarındaki köylerde düğünlerde davul zurna eşliğinde oynanan bir tura oyunu daha vardır. Kaynaklarda rastlayamadığımız bu oyunda da yün ipten sıkıca örülmüş "örme" denilen 60-70 santim uzunluğunda turalarla iki kişi arasında birbirine vurmak suretiyle oynanan bir oyun daha vardır.

KAYNAKLAR

Arsümer: Ferruh Arsümer, 1955, Türk Çocuk Oyunlarından Örnekler, İstanbul.

C: Ahmet Caferoğlu, 1994, Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II, Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstihlalar; Konya, Isparta, Burdur, Kayseri, Çorum, Niğde Vilayetleri Oyunları, Ankara.

Demir: Nurettin DEMİR, 2000, "Çelik-Çomak Oyununun Alanya'nın Köylerinde Görülen Bir Türü", 1. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Kongresi, C.II, Sporda Psiko-sosyal Alanlar Spor Yönetim Bilimleri, Ankara, s.23-31.

Demircioğlu: Yusuf Ziya DEMİRCİOĞLU, 1934, Anadolu'da Eski Çocuk Oyunları, İstanbul.

Derleme, 1993: Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C.X, 2.bs., Ankara.

Divan, 1986: Divanü Lügati't-Türk, c.I, (Çev: Besim ATALAY), Ankara.

Kamus, 1996: Şemseddin Sami, Kamus-i Türkî, Çağrı Yayınları, 7.bs, İstanbul.

Lehçe, 2000: Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmani, (Haz: Recep Toparlı), Ankara.

Özhan: Mevlüt ÖZHAN, 1990, Çocuk Oyunlarımız, Ankara.

Şeyhülislam, 1999: Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi, Lehçetü'l-Lügat (Haz: H. Ahmet KIRIKKILIÇ), Ankara.

Tan: Nail TAN, 1981, Çocuklarımıza Folklor Hazinemizden Seçmeler, Ankara.

Türkçe, 1998: Türkçe Sözlük, C.II, TDK Yayınları: 549, 9.bs, Ankara.

Kaynak şahıs

Meryem ÖZTÜRK; 1935, Kuyulusebil doğumlu. Temmuz 2000'de Konya'da görüşülerek bilgi alınmıştır.